

Obraz prześladowań polskiej młodzieży symbolem cierpień całego narodu

**III część Dziadów
Adama Mickiewicza**

Geneza III części Dziadów



- 1. Powstanie: 1832r., Drezno („Dziady drezdeńskie”), wydanie – w tym samym roku.
- 2. Czas i miejsce akcji: 1823 -24r., Wilno, Warszawa, Lwów, Rosja.
- 3. Dedykacja – dla nieżyjących przyjaciół Mickiewicza (ofiar carskich prześladowań).
- 4. Przedmowa – opis narracyjny sytuacji historycznej i problematyki dramat

Geneza III części Dziadów

Zanim Mickiewicz napisał tę część dramatu, która przeszła do historii literatury jako najwybitniejsze dzieło poety i zyskała miano **arcy dramatu romantycznego**, odbył długą podróż po Europie. Przerwał ją na wieść o wybuchu powstania listopadowego. 1 kwietnia 1831 roku wyruszył z Rzymu do Poznania. W sierpniu udało mu się dotrzeć do Wielkopolski. Okazało się, że granice są pilnie strzeżone, co uniemożliwiło mu przedostanie się do powstańców. Przez wiele lat zarzucał sobie, że nie uczestniczył czynnie w powstaniu. Znaleźli się również tacy, którzy głośno oskarżali go o bierną postawę w obliczu zrywu narodowo-wyzwoleńczego.

Sceny dramatyczne **III części Dziadów** powstały wiosną **1832** roku w Dreźnie. Od miejsca powstania nazywane są także **Dziadami drezdeńskimi**. Utwór, dedykowany zmarłym przyjaciołom, współwięźniom, współwygnańcom za miłość do ojczyzny, był próbą rehabilitacji poety po niemożności przedostania się w szeregi walczących i zadośćuczynieniem ofiarom powstania i prześladowań ze strony władzy carskiej. Wnosił również ideologiczną nadzieję na odzyskanie wolności narodu.

Geneza III części Dziadów

Twórca swój utwór traktował zatem jako pewnego rodzaju rehabilitację za brak czynnego udziału w powstaniu. Zawarta jest ona w nawiązaniu do czasów wileńskiej katastrofy filomatów i filaretów. Przypominając tamte czasy Adam Mickiewicz podkreślał, iż jako działacz młodzieżowych organizacji i jako ofiara despotyzmu carskiego spełnił swój patriotyczny obowiązek, był jakby poprzednikiem tych, którzy w roku 1830 rozpoczęli walkę niepodległościową. Poeta nie mógł nawiązać bezpośrednio do tak niedawnych wydarzeń ze względu na cenzurę. Akcja III części osnuta jest więc wokół innych wątków historycznych, chodzi mianowicie o śledztwo przeprowadzone w Wilnie w 1823 roku przez senatora Nowosilcowa zakończone aresztowaniem członków Towarzystwa Filomatów i Filaretów. Wśród nich znalazł się także Adam Mickiewicz, który dzięki pomocy Joachima Lelewela wkrótce został wypuszczony. Rok później część oskarżonych została skazana na Sybir. Poeta musiał osiedlić się w głębi Rosji. Pod koniec 1832 roku w Paryżu ukazała się część III *Dziadów*, która zapoczątkowała wielką dyskusję na temat przyczyn klęski powstania listopadowego. Łączność tej części dramatu z częściami poprzednimi (*Dziadami wileńsko - kowieńskimi*) jest wyraźna. Widać ją w postaci bohatera. W III części Konrad - Więzień jest nowym wcieleniem Gustawa, zakończenie nowej części nawiązuje do uroczystości dziadów, która przedstawiona została w części II. Podstawowym elementem, który łączy wszystkie części dzieła jest idea o nierozzerwalnym związku między światem żywych i światem zmarłych.

Arcydramat narodowy

Dziady część III to **dramat narodowy**, w którym wyraźnie zarysowują się idee poety, jego myślenie o człowieku i narodzie. Na kartach dzieła, postrzeganego jako odpowiedź na klęskę powstania listopadowego, krystalizuje się **mesjanistyczna wizja Polski**, narodu wybranego, który wkrótce się odrodzi. Zmartwychwstanie niczym Chrystus na gruzach ciemzonego państwa, istniejącego na mapach Europy jako Królestwo Polskie, lecz nieposiadającego niepodległości.

Do tej części dramatu Mickiewicz dołączył cykl wierszy, zatytułowany ***Dziadów części III Ustęp***. Bohater liryczny i jednocześnie narrator *Ustępu* jest prawdopodobnie zesłańcem politycznym, często utożsamianym z Konradem z części III. W szeregu utworów poeta przedstawia portret kraju i Petersburga, który w całości stanowi poetyckie studium Rosji i świadczy o przenikliwości obserwacji autora, mistrzowsko zarysowującego państwowo-polityczny wizerunek Rosji.

Budowa Dziadów cz. III

	MIEJSCE AKCJI	CZAS AKCJI I TREŚĆ SCENY	OSOBY
PROLOG		1 listopada 1823 Metaforyczna śmierć Gustawa – romantycznego kochanka i narodziny Konrada – buntownika oraz bojownika o wolność narodu.	Gustaw-Konrad, Anioł Stróż, Duchy Nocne
I	LITWA:	Wigilia 1823 Wigilijne spotkanie więźniów, opowieści o prześladowaniach Polaków, pieśń zemsty, Mała Improwizacja	Konrad, ksiądz Lwowicz, Tomasz (Zan), Jan Sobolewski, Żegota, Frejend, Jakub, Adolf, Suzin, Feliks Kołakowski, Kapral
II	WILNO: więzienie (klasztór o.o. Bazylianów) cela Konrada	Wigilia 1823 Wielka Improwizacja - bluźnierczy pojedynek Konrada z Bogiem	Konrad, Diabeł, Głosy, Duchy
III		Wigilia 1823 Szatan podsuwa Konradowi obraz samobójstwa Rollisona, młodego więźnia, który utracił wszelką nadzieję; Ksiądz Piotr odprawia egzorcyzmy – dusza Konrada odzyskuje spokój	Konrad, Ksiądz Piotr, Kapral, więzień, Diabeł, chór aniołów, Archaniołowie
IV	UKRAINA pod LWOWEM dom Ewy	wiosna 1824 Proroczy sen Ewy dotyczący przemiany duszy Konrada	Ewa, Marcelina
V	WILNO: więzienie cela ks. Piotra	Wielkanoc 1824 Prorocza wizja Księdza Piotra, w której Bóg ukazuje mu mesjanistyczną rolę Polski w procesie zbawienia świata.	Ksiądz Piotr, Anioły
VI	WILNO sypialnia Senatora	Diabły gnębią Senatora snami o łasce i niełasce cara. Nowosilcow już za życia jest skazany na wieczne potępienie.	Nowosilcow, diabły, Belzebub
VII	KRÓLESTWO POLSKIE WARSZAWA Salon Warszawski	Obowiązkowe towarzyskie spotkanie polskiej inteligencji i arystokracji kongresowej: plotki, dyskusje o sprawach aktualnych – obraz społeczeństwa polskiego pod zaborem rosyjskim.	<u>towarzystwo stolikowe</u> (Damy, Literaci, Francuz, Hrabiowie, Kamerjunker, Jenerał, Wyższy Oficer, Szambelan), Mistrz Ceremonii; oraz młodzi <u>polscy patrioci</u> (Zenon Niemojewski, Adolf, Ludwik Nabelak, Wysocki, A.G., N), Starzy Polacy
VIII	WILNO apartament Senatora	sierpień/wrzesień 1824 (śmierć A. Bécu) Obraz okrucieństwa Senatora i jego popleczników: sfingowany spisec antycarski, torturowanie więźniów; sprawa Rollisona, prorocтва Księdza Piotra, nagła śmierć Doktora, wróżba dla Konrada	Nowosilcow, Bajkow, Doktor, Pelikan, Rollisonowa, Kmitowa, Ksiądz Piotr, uczestnicy balu: Gubernatorowa, Starosta, Pol, Bestużew
IX	WILNO cmentarz	1 listopada 1824 W Noc Dziadów duchy powstają z grobów. Kobieta w żałobie nadaremnie czeka na ducha dawnego kochanka. Widzi go jadącego na północ.	Guślarz, Kobieta, duchy zmarłych, zesłaniec na wozie

Dedykacja

Utwór poprzedzony został dedykacją, mającą uczcić pamięć zesłańców, którzy stracili życie w wyniku represji carskich. Byli to przyjaciele Mickiewicza z młodości, a wśród nich: Cyprian Daszkiewicz, Feliks Kółakowski i Jan Sobolewski. Zadedykowanie dramatu nieżyjącym już wtedy "Narodowej Sprawy Męczennikom" to nie tylko wyraz uznania dla ich poświęcenia, ale również próba przywołania ich z zaświatów, zatem owa dedykacja silnie wiąże się nie tylko z tytułem, ale i całą koncepcją dramatu, którą oparł Mickiewicz na ludowej wierze w możliwość kontaktu ze zmarłymi. Wymienieni na początku przyjaciele poety pojawiają się więc również jako postaci *Dziadów*.

Została ona skierowana do Jana Sobolewskiego, Cypriana Daszkiewicza, Feliksa Kółakowskiego oraz innych przyjaciół ze związku *filomatów i filaretów*, którzy dla autora stali się symbolami męczeństwa dla dobra narodowej sprawy. Byli oni nie tylko prześladowani za swój patriotyzm, ale przede wszystkim pozbawiono ich łączności z krajem, wywożąc do Moskwy, Petersburga czy Archangielska.

Kto jest kim w III części Dziadów

WIĘZNIOWIE	Gustaw/Konrad	Można w nim dostrzec rysy samego Adama Mickiewicza (1798-1855) : natchniony poeta, przeżył zawód miłosny, więzień, zesłaniec itp.
	Tomasz	Tomasz Zan (1796-1855) ; zwany w „Dziadach” „największym szczupakiem” – poeta, współzałożyciel Towarzystwa Filomatów, twórca Związku Promienistych, prezes Zgromadzenia Filaretów; skazany na zesłanie do Orenburga.
	Jan Sobolewski	Jan Sobolewski (1799-1829) – filomata i filareta, zmarł jako pierwszy na zesłaniu w Archangielsku
	Adolf	Adolf Januszkiewicz (1803-1857) , poeta, sympatyk filaretów, powstaniec
	Żegota	Ignacy Domeyko , pseud. Żegota (1802-1889) – jeden z filomatów, powstaniec, znany przyrodnik
	Suzin	Adam Suzin (1800-1879) , filareta, zesłany do Orenburga (1824-1838)
	Frejend	Antoni Frejend – filomata, prawdopodobnie zginął w powstaniu listopadowym
	Ks. Lwowicz	Ks. Józef Lwowicz (1794-1857) – pijar, filareta, skazany na dożywotni zakaz wykonywania obowiązków nauczyciela
	Józef	Józef Kowalewski (1801-1878) – filomata, zesłany do Kazania na przymusowe studia orientalistyczne
	Jacek	Onufry Pietraszkiewicz (1793-1863) – współzałożyciel Towarzystwa Filomatów, zesłany do Moskwy (1825-1831) a później, za działalność patriotyczną – na Syberię (do 1860); znany jako opiekun zesłańców
	Jankowski	Jan Jankowski – jeden z filaretów, uważany za zdrajcę, w śledztwie ujawnił istnienie Zgromadzenia Filaretów
Ewa	Henrietta Ewa Ankwiczówna (1810-1879) – poznana w Rzymie miłość Mickiewicza, jej rysy ma też Ewa Horeszkówna z „Pana Tadeusza”	
Marcelina	Marcelina Lempicka – jej krewna i towarzyszką, która pocieszała wieszczka po odmowie ręki Ewy	
WARSZAWSKI SALON	Literat IV	Kazimierz Brodziński (1791-1835) – autor idyllicznych sielanek; w sporze klasyków z romantykami zajął stanowisko kompromisowe
	Literat I	Kajetan Koźmian (1771-1856) – czołowy reprezentant klasycyzmu; piastował wysokie stanowiska państwowe
	General	Wincenty Krasiński (1782-1858) – lojalny poddany rosyjskiego cara, ojciec poety Zygmunta Krasińskiego
	Wysocki	Piotr Wysocki (1797-1875) – patriota, inicjator powstania listopadowego
	Ludwik Nabelak	Ludwik Nabelak (1804-1883) – działacz polityczny, w powstaniu listopadowym prowadził atak na Belweder
NOWOSILCOW I JEJ ZAUSZNIICY	Senator Nowosilcow	Mikołaj Nowosilcow (1761-1838) – komisarz carski przy Radzie Stanu Królestwa Polskiego, kurator wileńskiego okręgu szkolnego (od 1824); wróg polskich ruchów wolnościowych
	Bajkow	Leon Bajkow (1776-1829) – rosyjski radca stanu, zausznik Nowosilcowa, rozpustnik i karierowicz
	Pelikan	Wacław Pelikan (1790-1873) , chirurg, późniejszy rektor Uniwersytetu Wileńskiego, ojciec chrzestny Juliusza Słowackiego, współpracował z Nowosilcowem przy procesie filomatów
	Doktor	August Bécu (1771-1824) , ojczym Juliusza Słowackiego; wykładowca higieny na Uniwersytecie Wileńskim, zginął rażony piorunem
	Księżna (nieobecna na balu)	Tekla Zubow (1801-1873) – wileńska kochanka Nowosilcowa (w „Dziadach” rekomenduje listownie Senatorowi wizytę pani Rollison)
Bestużew (uczestnik balu)	Aleksander Bestużew (1797-1837) – rosyjski poeta, dekabrysta, prześladowany i więziony za poglądy, sympatyk polskich ruchów niepodległościowych	
Justyn Pol (uczestnik balu)	Justyn Pol (1802-1831) – filareta, jeden z organizatorów powstania na Litwie, zginął w powstaniu	
Oleszkiewicz	Józef Oleszkiewicz (1777-1830) – polski malarz osiadły w Petersburgu, mistyk i wieszcz, cieszący się wielkim szacunkiem polskich zesłańców	

MOTTO

Motto podkreśla wagę cierpienia i ofiary polskiej młodzieży poddanej martyrologii (męczeństwu). Słowo **martyrologia** kryje w sobie uwznioślenie cierpienia, (niewinnej) śmierci ofiar. Los młodych patriotów przypomina dzieje pierwszych męczenników chrześcijaństwa – niewinnych dzieci z czasów panowania Heroda oraz pierwszych apostołów, którzy „będą biczowani w bożnicach”.

Strzeżcie się ludzi, albowiem was będą wydawać do siedzącej rady i w bożnicach swoich was biczować będą. Mat. R. X w. 17

I do Starostów i do Królów będziecie wodzeni na świadectwo im i poganom. w. 18

I będziecie w nienawiści u wszystkich dla imienia mego. Ale kto wytrwa aż do końca, ten będzie zbawion. w. 22

Scena I zwana sceną więzienną

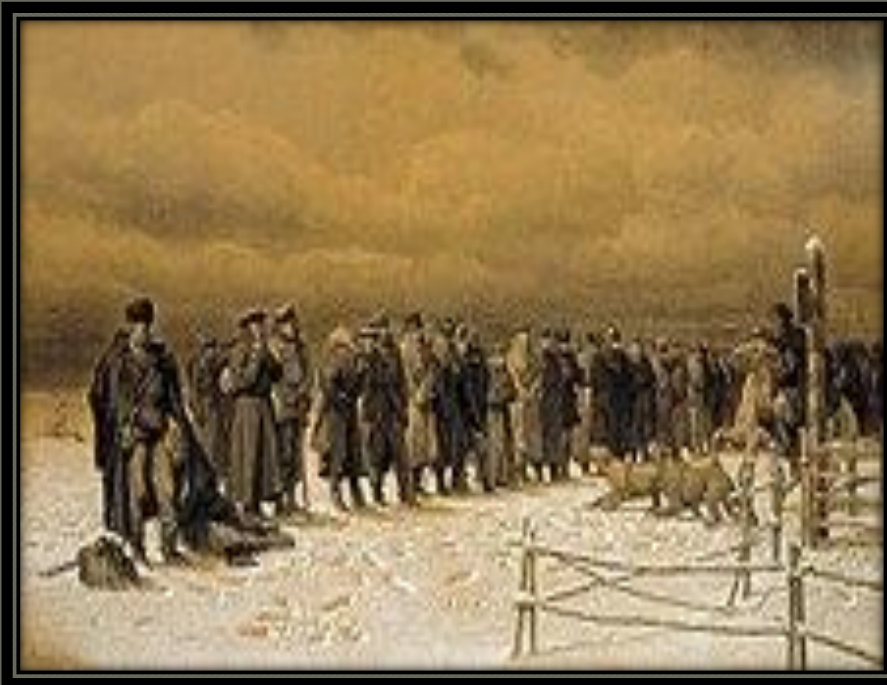
- ⊙ Bohaterowie to postacie historyczne, członkowie Towarzystwa Filomatów i Zgromadzenia Filaretów m.in. Tomasz Zan, Jan Sobolewski, Ignacy Domeyko zwany Żegota –przyjaciele Mickiewicza, więzieni przez cara polscy patrioci
- ⊙ miejsce- klasztor zamieniony na więzienie
- ⊙ czas- noc wigilijna

Tematy rozmów skazańców – prześladowania polskiej młodzieży



- sposób prowadzenia śledztwa - nikt nie wie, o co jest oskarżony, nie można się bronić, więźniowie poddawani są torturom fizycznym-pożywienie wywołujące choroby, bicie, zgolone głowy, ciężkie kajdany i psychicznym –zakaz kontaktów z rodzinami, brak wiedzy o świecie zewnętrznym
- bohaterowie zdają sobie sprawę z tego, że nie mają szans na uwolnienie, nie znają stawianych im zarzutów, nie wiedzą, jak długo będą przebywać w więzieniu, są poddawani procesowi rusyfikacji (przymusowy pobyt w głębi Rosji).
- Nowosilcow, organizując sfałszowany proces, chce wkupić się w łaski cara, działa bezprawnie – za wszelką cenę chce udowodnić niepopołnione winy, jednocześnie występuje w roli oskarżyciela i sędziego.

Sposób działania systemu carskiego



- działanie ponad prawem (porwania niewinnych podejrzanych, łapówkarstwo)
- upokarzanie ofiar (zgolenie włosów jako znak zrównania oskarżonych ze zwykłymi przestępcami)
- złe warunki panujące w więzieniach małe cele, głód, uniemożliwienie kontaktu z rodzinami)
- sposób organizacji procesów (utajenie przebiegu procesu, brak obrońców, niszczenie psychiki więźniów)
- zesłania na Syberię, w głąb Rosji (praca w kopalniach, przymusowe zasiedlanie terenów azjatyckich Rosji)
- rusyfikacja (np. wcielanie do armii rosyjskiej)

Opowiadanie Jana Sobolewskiego

Jan Sobolewski prowadzony na przesłuchanie przez miasto widział na placu w pobliżu kościoła więźniów w kajdanach (studentów ze Żmudzi), z ogolonymi głowami wywożonych na Sybir w kibitkach, wśród nich:

- **dziesięciolatka**- chłopiec skarżył się na to, że łańcuchy mu ciążyły i nie dał rady iść. Policmajster jednak to zbagatelizował i pozwolił chłopcu cierpieć, uznając, że zgadzają się z przepisaną wagą;
- nieugiętego **Janczewskiego** krzyczącego „jeszcze Polska nie zginęła”, przypominającego dumnego cesarza (Napoleona), niedawno był pięknym chłopcem, teraz schudł, szerniał, ale cierpienie go uszlachetniło;
- skatowanego w śledztwie **Wasilewskiego**, którego niesione ciało przypominało rozpiętego na krzyżu Chrystusa.

Polacy-świadkowie wywózki współczuli więźniom (opuścili kościół, płakali). Wywózkę nadzoruje policmajster –gorliwy wykonawca carskich rozkazów, obojętny wobec cierpiących Polaków, pyszni się triumfem nad dziećmi (ironia), z kolei carski żołnierz współczuje Wasilewskiemu. Męczeństwo młodych Polaków zestawione jest z ofiarą Chrystusa(moment Podniesienia podczas mszy w pobliskim kościele).

<https://www.youtube.com/watch?v=PgxpAvlYqao>

Sakralizacja martyrologii polskiej młodzieży

Opowieść Jana	Męka Chrystusa
droga na Syberię	<i>droga na Golgotę</i>
Syberia	<i>Golgota – miejsce śmierci Chrystusa</i>
tłum zebrany przed kościołem	<i>świadkowie męki Chrystusa</i>
strażnicy prowadzący więźniów	<i>żołnierze drwiący z Chrystusa niosącego krzyż</i>
łańcuchy za ciężkie dla małego więźnia	<i>Chrystus upadający pod ciężarem krzyża</i>
współczucie ludzi dla cierpiących więźniów	<i>kobiety płaczące nad cierpieniem Chrystusa</i>
Janczewski potrząsający łańcuchami	<i>Chrystus pocieszający płaczące niewiasty</i>
skatowany Wasilewski niesiony przez strażę	<i>Chrystus przybity do krzyża</i>

Bajka Goreckiego opowiadana przez Żegotę



- ◉ wypowiedź Józefa o carze jako uczniu szatana
 - ◉ pełna zwątpienia w Bożą sprawiedliwość wypowiedź Jankowskiego, który śpiewa też o tym piosenkę
 - ◉ przytoczenie przez Żegotę bajki Goreckiego: Bóg postanowił ofiarować Adamowi wygnanemu z raju ziarno zboża, ten nie wiedział, co z ziarnem zrobić i je zostawił, diabeł postanowił ukryć ofiarowane zboże i je zakopał. Ziarno zakiełkowało i
 - ◉ sens alegoryczny bajki:
 - ziarno to polska młodzież,
 - diabeł to car,
 - zakopywanie ziarna to prześladowanie Polaków przez Cara,
 - plony wiosną - zapowiedź zwycięstwa dobra nad złem i klęski tyрана, który nieświadomie realizuje plan Boga,
- Bóg kieruje historią-prowidencjalizm, przekonanie o opiece Boskiej roztoczonej nad człowiekiem)

Pieśń zemsty Konrada



<https://www.youtube.com/watch?v=Lfvv52Q6TvA>

Konrad, po wysłuchaniu opowieści o męczeństwie młodych Polaków, jest pełen goryczy, buntu i nienawiści. Śpiewa bezbożną, szatańską, wampiryczną pieśń zemsty wzywającą do picia krwi wrogów.

*Zemsta, zemsta, zemsta na wroga,
Z Bogiem i choćby mimo Boga!*

Chce wzbudzić w innych nienawiść i żądzę zemsty.

Historia Cichowskiego

- ⦿ opowiadana w salonie warszawskim przez Adolfa
- ⦿ typowa historia prześladowania – porwany potajemnie (upozorowano samobójstwo), torturowany (karmiona go śledziami i nie dawano nic do picia, budzono nocą, straszono, bito) i przetrzymywany w celi, zwrócony rodzinie po utracie zmysłów.
- ⦿ Cichowski nie potrafi wrócić do normalnego życia po traumie więzienia, boi się, izoluje od ludzi.

Historia Rollisona

- Rollison jest młodym mężczyzną, studentem, który zostaje uwięziony przez cara. Powód jego uwięzienia nie jest do końca jasny (oficjalnie jest to jego udział w antycarskim spisku), prawdopodobnie w ogóle nie istnieje. Rollison jest dobrym człowiekiem, który spędza swoje życie pomagając matce – starej i niewidomej Rollisonowej.
- Po zamknięciu go w więziennej celi, carscy mundurowi torturują i męczą młodzieńca. Ten wciąż bohatercko odmawia zeznań, ściągając tym samym coraz więcej cierpienia na swoją głowę. Tymczasem jego matka codziennie odwiedza Senatora i błaga go o wydanie rozkazu uwolnienia jej jedynego syna. Kobieta jest w podeszłym wieku, ponadto jest niewidoma. Potrzebuje pomocy syna, by móc przeżyć. Zrozpaczona, opowiada Senatorowi o pomocy, jaką syn nieustannie jej udzielał, poświęcając cały swój czas na naukę i pracę zarobkową:
„(...) jak on uczył się dobrze. - Ja biedna kobieta! On mnie żywił ze swego szczupłego dochodu/ - Ślepa, on był mnie okiem - Panie, umrę z głodu!”
Senator jest jednak nieczuły na prośby i błagania kobiety. Pozornie pozwala jej zobaczyć się z synem – w rzeczywistości poleca żołnierzom zamknąć także i ją, w osobnej celi.
- Carscy żołnierze chcą upozorować samobójczą śmierć młodzieńca. Szeroko otwierają okno w jego celi pod pretekstem leczniczego wpływu świeżego powietrza na jego chore płuca. Następnie siłą wypychają go przez okno, by roztrzaskał się o ziemię. Na szczęście jednak bohaterowi udaje się przeżyć. Wiadomość o tym przynosi ksiądz Piotr, który regularnie odwiedza zamkniętych w więzieniu polskich patriotów.
- Relacja pomiędzy cierpiącą matką a jej umęczonym synem przywodzi na myśl scenę, jaka rozgrywała się pod krzyżem pomiędzy Marią i Jezusem Chrystusem.

Pani Rollison

Topos matki Polki

Niewidoma, uboga wdowa, matka uwięzionego Rollisona, która przychodzi prosić Senatora o ułaskawienie syna. Postać tragiczna, jest pełna wewnętrznej siły i wiary w uwolnienie syna. Zostaje zestawiona z zimnym Senatorem. Pokazana jako niewinna ofiara okrutnego kata.



Postawy polskiej młodzieży w obliczu martyrologii

- rozpacz, utrata wiary (Żegota, Jankowski)
- idea poświęcenia się za innych oskarżonych (Tomasz)
- więzienny humor (Frejend, Suzin)
- sakralizacja cierpienia/interpretacja wydarzeń w kontekście religijnym (Jan Sobolewski)
- chęć zemsty (Filip, Konrad)
- wiara w opatrzność boską (Kapral)
- heroizm (Janczewski)
- przyjaźń, wspieranie się

Różne oblicza heroizmu w Dziadach



Mickiewicz w swoim dramacie zarysowuje różne sposoby rozumienia heroizmu

- ⊙ dla Tomasza jest nim poświęcenie się za więźniów,
- ⊙ dla Janczewskiego to odwaga i siła w znoszeniu trudów więzienia,
- ⊙ dla Cichowskiego – wytrwałość oraz nieugięcie się pod presją oprawcy.

Autor III cz. Dziadów wyidealizował ofiary procesu filomackiego, nieustannie podkreślając analogie między nimi a ofiarami Heroda.

**Lawa opowieść o Dziadach
Adama Mickiewicza
Tadeusz Konwicki
film**

◎ <https://www.cda.pl/video/5714318d6>

III część *Dziadów* w animacji

- ◉ <https://scholaris.pl/zasob/60176>
- ◉ <http://scholaris.pl/resources/run/id/48451>

Słuchowisko i spektakl

◎ <https://www.youtube.com/watch?v=EteSLWsly6k>

Cały utwór

◎ <https://www.youtube.com/watch?v=OyanzzC9sQ>

Scena VIII „Pan Senator”

<https://www.youtube.com/watch?v=rj6BzQEDbyQ>

Dziady Swinarskiego

Obejrzyj

<https://ninateka.pl/film/listy-z-rosji-wawrzyniec-kostrzewski>

Obejrzyj spektakl *Listy z Rosji* oparty na korespondencji Astolphe'a de Custine'a, francuskiego dyplomaty, który w 1839 roku odbył podróż do wschodniego imperium. Przenikliwe relacje Francuza ukazują, jak początkowa fascynacja rosyjskim absolutyzmem rozwiewa się pod wpływem konfrontacji z rzeczywistością policyjnego państwa.